

Єсипчук І. В.,
магістрант

Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 286 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

THE SOCIAL AND LEGAL CHARACTERISTIC OF THE SUBJECT OF THE CRIME PROVIDED BY ART. 286 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

У статті автором надано соціально-правову характеристику особи, яка вчиняє злочин у вигляді порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспортних засобів. Визначено причини, через які особа як суб'єкт злочину, передбаченого ст. 286 КК України, скоює автотранспортні правопорушення.

Ключові слова: суб'єкт, автотранспортні злочини, дорожній рух, правила, транспортні засоби.

В статье автором дана социальная-правовая характеристика личности, совершающей преступление в виде нарушения правил дорожного движения или эксплуатации транспортных средств. Определены причины, по которым лицо как субъект преступления, предусмотренного ст. 286 Уголовного кодекса Украины, совершает автотранспортные правонарушения.

Ключевые слова: субъект, автотранспортные преступления, дорожное движение, правила, транспортные средства.

In article the author has given the social and legal characteristic of the personality committing a crime in the form of traffic offense or operation of vehicles. The reasons for which the person as the subject of the crime provided by Art. 286 of the Criminal code of Ukraine makes motor transportation offenses are defined.

Key words: subject, motor transportation crimes, traffic, rules, vehicles.

Стаття 286 КК України встановлює кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами [1]. Серед транспортних засобів найбільшу важливу роль у професійній, громадській сфері та особисто-житті кожної людини відіграє автомобільний транспорт, кількість якого з кожним роком збільшується як у нашій країні, так і в усьому світі. Однак з інтенсивною автомобілізацією відбувається й значне зростання дорожньо-транспортних пригод, які за поширеністю, тяжкістю наслідків і тенденцій до щорічного збільшення їх числа займають лідируючу позицію в автотранспортній злочинності.

Примітно, що з розвитком науково-технічного процесу вчинення злочинів, пов'язаних із порушення правил безпеки дорожнього руху, має тенденцію не лише до кількісного збільшення, а й до збільшення її проявів та шкоди від її наслідків. Так, за даними статистики аварійності в Україні, щорічно під час дорожньо-транспортних пригод гине від 3 до 4 тис. осіб різного віку, ще близько 32 тис. одержують травми різноманітного ступеня тяжкості. Сформована аварійна ситуація на дорогах трагічна ще й тому, що гинуть діти. Так, тільки за 2016 рік на автошляхах України загинуло 172 дитини, минулого року – 216 дітей [2].

Крім того, статистика вказує, що переважна більшість автотранспортних злочинів відбувається з вини недбалих, безвідповідальних, недисциплінованих водіїв. Це й не дивно, оскільки головним учасником дорожнього руху є людина і, в першу чергу, – водій транспортного засобу.

З огляду на це вбачається за доцільне надати соціально-правову характеристику особи, яка вчиняє

злочин, передбачений ст. 286 КК України, з метою подальшого вироблення наукою заходів зі зменшення числа таких правопорушень.

Отже, метою статі є дослідження особи злочинця, який порушує правила дорожнього руху або експлуатації транспортних засобів.

Різним аспектам злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів присвячені праці вчених: С.В. Бабаніна, М.Ю. Веселова, С.В. Гізімчука, В.В. Донського, О.О. Дудорова, М.П. Климчука, Я.В. Матвійчука, М.А. Микитюка, В.А. Мисливого, О.М. Мойсюка, П.П. Луцюка, Є.О. Письменного, А.В. Піддубної, К.О. Полтави, Ю.А. Шевченка, Є.В. Циби та ін.

Небезпечність автотранспортних злочинів проявляється в посяганні на життя та здоров'я людей, і, як наслідок, збільшується смертність серед населення України.

Про це стверджує і Д.М. Лук'янець, який вважає, що саме недотримання водіями правил дорожнього руху створює на дорогах не тільки аварійну ситуацію, а набагато гірше, загрозу життю і здоров'ю людей [3, с. 73].

Вибіркові дослідження, проведені окремими авторами, показують, що порушення правил дорожнього руху складають 7% від загального рівня злочинності в Україні, а питома вага діянь, які містять ознаки складів злочинів проти безпеки руху й експлуатації автотранспорту, від усіх транспортних подій дорівнює близько 45%.

Злочини у вигляді порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, пов'язані з порушенням цих правил, які зафіксовані й регламентовані у відповідних законах та

підзаконних нормативних актах, а саме в: законах України «Про дорожній рух», «Про автомобільний транспорт», «Про перевезення небезпечних вантажів», «Про адміністративні послуги»; Віденській конвенції про дорожній рух; Указі Президента України «Про невідкладні заходи із забезпечення безпеки дорожнього руху»; Постановах Кабінету Міністрів України «Про правила дорожнього руху», «Про проїзд великогабаритних та великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами»; Наказах МВС «Про затвердження Правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів», «Про убезпечення перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом», «Про затвердження порядку здійснення контролю за технічним станом колісних транспортних засобів під час їх експлуатації».

При цьому відповідальність за ст. 286 КК України настає незалежно від місця, де були допущені порушення правил безпеки дорожнього руху чи експлуатації транспорту, правил водіння або експлуатації машини (на магістралі, шосе, вулиці, залізничному переїзді, полі, території підприємства, у дворі, тощо). Це стосується й випадків, коли зазначені правила було порушено під час виконання за допомогою транспортних засобів різних робіт (дорожніх, сільськогосподарських, будівельних та ін.). Якщо ж особа під час виконання таких робіт, хоча б і під час руху чи експлуатації машини, порушила не ці, а інші правила (наприклад, правила охорони праці, зокрема правила техніки безпеки), її дії, за наявності до того підстав, підлягають кваліфікації за статтями КК України, які передбачають відповідальність за недодержання саме цих (інших) правил, а у відповідних випадках – за злочини проти життя та здоров'я особи або за знищення чи пошкодження майна [4].

Примітно, що шкода від злочинів у вигляді порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту (тяжкість спричинених тілесних ушкоджень, кількість загиблих і матеріальні збитки) досить значна, незважаючи на їх необережність, й перевищує навіть шкоду від умисних злочинів проти життя та здоров'я. Водночас небезпека особи злочинців, які вчиняють вказані необережні злочини, значно менша, ніж правопорушників, які скоюють умисні вбивства, умисні тілесні ушкодження, пободі і мордування.

При цьому якщо власна воля суб'єкта умисних злочинів прямо або опосередковано суперечить інтересам суспільства, то соціально-психологічною причиною порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту є неухважність, безвідповідальне ставлення до існуючих в суспільстві правил поведінки. Тому загалом особа злочинця, який вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 286 КК України має значно менший ступінь моральної шкідливості, ніж суб'єкт умисних злочинів.

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 286 КК України визнають особу, яка керує транспортним засобом, незалежно від того, чи має вона на це право.

Як йдеться в п. 4. Постанови Пленуму Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику застосування судами України законодавства в справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті», за певних умов до відповідальності за вказаною статтею може бути притягнута особа, яка навчає водінню іншу особу і перебуває під час навчальної їзди поруч із учнем (майстер виробничого навчання, інструктор тощо) [4].

За дослідженням вітчизняних кримінологів соціально-демографічна характеристика осіб, які вчиняють злочини у вигляді порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, свідчить про те, що більш ніж 90% випадків таких кримінальних правопорушень учиняють чоловіки. Це пояснюється більшою пристрастю чоловіків до техніки, ризику, до надзвичайних і небезпечних ситуацій та відповідним розподілом праці між чоловіками й жінками. Однак якщо раніше переважала питома вага чоловіків при вчиненні цих злочинів, то нині зростає чисельність жінок-водіїв за рахунок збільшення кількості автомобілів, що знаходяться в приватній власності.

При цьому все одно частка жінок-водіїв не перевищує 10%, і з їх вини трапляється в п'ять-шість разів менше ДТП, ніж із вини чоловіків. Як правило, тяжкі наслідки від вчинення таких злочинів жінками значно менші. Дослідження свідчать, що смертність від дорожньо-транспортних пригод із вини чоловіків у п'ять-шість разів більше, ніж із вини жінок. Вбачається, що жінки дисциплінованіші, дуже рідко сідають за кермо в нетверезому стані. Також цей аспект проблеми в автотранспортних злочинах пояснюється тим, що чоловіки та жінки по-різному реагують і діють у схожих ситуаціях.

За проведеними дослідженнями, вікова характеристика осіб, що вчиняють злочини у сфері дорожнього руху, становить 18-24 років. Це узгоджується з тим, що керування мототранспортними засобами дозволяється з 16-річного віку, а автомобільним транспортом – з 18-річного віку. Як зауважують більшість фахівців, далі з віком спостерігається різке зменшення вчинення водіями автотранспорту таких злочинів, що пов'язане з придбанням достатньої кваліфікації для керування автотранспортом і більш відповідальним ставленням до виконання своїх обов'язків.

Соціально-правова характеристика особи – суб'єкта злочину, склад його сім'ї, стан здоров'я, професія, певні обставини вчинення злочинного діяння мають кримінально-правове значення для кваліфікації злочину, передбаченого ст. 286 КК України. Врахувати це дає змогу судово-психологічна експертиза. Предметом судово-психологічної експертизи є питання про діяльність осіб, індивідуально-психологічні особливості яких не входять за межі норм, а в тих випадках, коли для вирішення якогось питання необхідно торкатися суміжних між психологією і психіатрією проблем, доцільним

є проведення психолого-психіатричної експертизи [5, с. 94]. Особливий інтерес викликають висновки експертів-психологів щодо психічного стану водія у момент ДТП, оскільки разом зі стійкими індивідуально-психологічними особливостями психічний стан має вплив на перебіг усіх процесів, що беруть участь у забезпеченні діяльності водія.

У процесі дослідження нами встановлено, що до ДТП із постраждалими, вчинені особами, які керують автотранспортними засобами, призводять такі їх різновиди: зіткнення транспортних засобів (за 2016 рік – 10003, загинуло – 933, травмовано – 15332), наїзд на пішохода (8605, відповідно загинуло – 1163, травмовано – 8108), наїзд на перешкоду (2749, загинуло – 478, травмовано – 3718), перекидання транспортного засобу (1621, загинуло – 282, травмовано – 2247), наїзд на велосипедиста (1602, загинуло – 223, травмовано – 1455), наїзд на транспортний засіб, що стоїть (627) та інші види ДТП (340). Отже, найбільше постраждалих у 2016 році, як і у минулому, було саме від зіткнення транспортних засобів, й, як наслідок, в Україні за період з 01.01.2016 по 31.12.2016 загинуло 3 187 осіб, травмовано – 32 079 [2].

До найтипівіших причин порушень суб'єктом злочину, передбаченого ст. 286 КК України, правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту кримінологи належить: грубе порушення водіями правил дорожнього руху; перевищення водіями дозволеної швидкості руху; порушення правил маневрування; несподіваний вихід пішоходів на проїзну частину дороги; нехтуванням водіями і пішоходами пішохідного переходу; виїзд на дорогу в нетверезому стані; виїзд водіями на смугу зустрічного руху; невикористання водіями і пасажирями пристосувань індивідуальної безпеки тощо.

Таким чином, кримінальна відповідальність за ст. 286 КК України в разі наявності, окрім суб'єкта, всіх інших ознак складу вказаного виду злочину, настає за порушення таких Правил: перевезення пасажирів; маневрування; проїзду пішохідних переходів; проїзду зупинок громадського транспорту; користування освітлювальними приладами; надання безперешкодного проїзду; зупинки і стоянки транспортного засобу; проїзду залізничних переїздів;

перевезення вантажів; буксирування; обгону; проїзду через перехрестя та порушення Правил проїзду великогабаритних та великовагових транспортних засобів.

Серед умов порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації автотранспорту особами, які керують транспортними засобами, що призвели до наявності постраждалих, на підставі статистичних даних за 2016 рік варто назвати: незадовільний стан автодоріг (108), вулиць (156), вулично-шляхової мережі (6), порушення техніки безпеки пасажиром (22); вина дітей (398), вина пішоходів (1289) [2].

Отже, розмаїття причин і умов вчинення суб'єктом злочину, передбаченого ст. 286 КК України, зумовлює різноплановість заходів щодо його запобігання. Вони можуть мати соціально-економічний, соціально-правовий, організаційно-технічний, психологічний характер.

Як зазначають сучасні дослідники, величезне профілактичне значення має прокладання нових сучасних автомагістралей і реконструкція наявних доріг, їх забезпеченість інформаційно-вказівними знаками, відповідними огорожами тощо. Важливим напрямом профілактики є необхідний рівень підготовки водіїв-професіоналів і аматорів. Існує необхідність вносити зміни в конструкцію транспортних засобів, удосконалювати засоби пасивної безпеки (паси безпеки, швидко надувні подушки, травмобезпечне укріплення дорожніх знаків, підвищення ефективності після аварійних дій тощо).

Узагальнюючи вищевикладене, робимо висновок, що небезпека особи злочинця, який порушує правила дорожнього руху або експлуатації транспортних засобів значно менша, ніж правопорушника, який скоює умисне вбивство, умисне тілесне ушкодження, побої і мордування. При цьому питома вага чоловіків при вчиненні цих злочинів у порівнянні з чисельністю жінок-водіїв зменшується за рахунок збільшення кількості автомобілів, що знаходяться в приватній власності. Крім того, індивідуально-психологічні особливості психічного стану суб'єкта злочину, передбаченого ст. 286 КК України, мають суттєве значення для правильної його кримінально-правової кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Статистика аварійності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.htm>. – Заголовок з екрану.
3. Лук'янець Д.М. Адміністративно-деліктні відносини в Україні: теорія та практика правового регулювання / Д.М. Лук'янець. – Суми, 2006. – 376 с.
4. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті: Постанова ВССУ від 23.12.2005 № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-05?nreg=v0014700-05&find=1&text=%F1%F3%E1%BA%EA%F2&x=0&y=0>.
5. Мельничок В. Судово-психологічна експертиза учасників подій, пов'язаних із використанням транспортних засобів / В. Мельничок // Право України. – 2009. – № 1. – С. 93–97.